

**Universiteit
Leiden**
The Netherlands

Hoe de Schot Jacobus de Engelse troon bemachtigde

Hock, J.D.A.

Citation

Hock, J. D. A. (2022). Hoe de Schot Jacobus de Engelse troon bemachtigde. *Geschiedenis Magazine*, (7), 22-25. Retrieved from <https://hdl.handle.net/1887/3576692>

Version: Publisher's Version

License: [Leiden University Non-exclusive license](#)

Downloaded from: <https://hdl.handle.net/1887/3576692>

Note: To cite this publication please use the final published version (if applicable).

Jacobus als koning van Schotland in 1595 (toegeschreven aan Adrian Vanson, Scottish National Gallery).

Hoe de Schot Jacobus de Engelse troon bemachtigde

Het was halverwege de jaren 1580 wel duidelijk dat Elizabeth I van Engeland, geboren in 1533, geen kinderen zou krijgen. Ook had ze geen man. Wie moest haar opvolgen? Jacobus van Schotland was volgens velen een goede kandidaat. Hij was jong, protestants, en had al kinderen zodat de voortzetting van de lijn verzekerd was. Bovendien had hij Tudorbloed: zijn beide ouders stamden via de vrouwelijke lijn af van Elizabeths grootvader Hendrik VII. Elizabeth weigerde echter een erfgenaam te benoemen. Hoe lukte het Jacobus toch om op de troon te komen? **Jonas Hock** legt het uit.

Vroeg in de ochtend op 24 maart 1603 opende Philadelphia Scrope een raam in Paleis Richmond. Steels liet ze de saffieren ring vallen die ze om had gehad. Beneden ving haar broer, Robert Carey, hem op. Met de ring op zak snelde hij te paard in noordelijke richting. Na drie dagen kwam hij als een wrak aan op zijn bestemming, Kasteel Holyrood in Edinburgh, waar koning Jacobus VI hof hield. Robert hoefde hem slechts de ring aan te reiken, schreef hij later, en Jacobus wist genoeg: Elizabeth I van Engeland was dood, en hij was nu ook koning Jacobus I van Engeland en Ierland. De hele actie was zorgvuldig voorbereid. Jacobus had per brief contact gelegd

met Philadelphia, hofdame van Elizabeth, en had haar de ring gestuurd met de instructie deze te retourneren zodra de koningin was overleden. Robert Carey had gedurende de weken dat Elizabeth op haar ziekbed lag de gelegenheid te baat genomen om paarden langs de route naar Schotland te stallen, zodat hij steeds een fris, krachtig rijdier zou hebben. Robert en Philadelphia namen een groot risico, want in het geheim corresponderen met een buitenlandse vorst kon aangemerkt worden als spionage. Bovendien was het op dat moment verboden om zonder toestemming het hof te verlaten: de raadsliden wilden eerst de opvolging zeker stellen. Hun strategie wierp echter vruchten af: Jacobus beloonde Robert met eervolle

posities in zijn koninklijke huishouden. Philadelphia hoorde tot de zes voormalige hofdames van Elizabeth I die als welkomstcomité voor de vrouw van Jacobus, Anna van Denemarken, naar de grens tussen Engeland en Schotland reisden. Met een escorte van honderden paarden kwamen ze aan in Berwick. Philadelphia mocht Anna als eerste verwelkomen. Zij en de andere vijf dames hadden zo de meeste kans om aan Anna's hof een positie te verwerven of een gunst te krijgen.

De Armada

Het organiseren van snelle berichtgeving over Elizabeths dood was slechts het sluitstuk van de bijna twintig jaar waarin Jacobus voor elkaar probeerde te krijgen dat hij Elizabeths opvolger werd. De eerste stap was het vredesverdrag van 1586 tussen Schotland en Engeland na eeuwen van steeds weer opblaijende conflicten. Elizabeth verleende als gevolg van het verdrag haar nieuwe bondgenoot koning Jacobus een jaarlijks inkomen, maar ze benoemde hem niet tot opvolger. Het voornaamste struikelblok was zijn katholieke moeder, Maria I van Schotland, die zelf met haar Tudorbloed óók jarenlang de Engelse kroon ambieerde. In 1567 was ze wegens strubbelingen met de Schotse adel afgezet en met achterlating van haar zoon naar Engeland gevlucht. Het gevaar bestond echter dat ze Engelse geloofsgenoten meekreeg in een coup tegen Elizabeth. Daarom bepaalde Elizabeth dat Maria huisarrest kreeg. In 1586 werd inderdaad een katholieke samenzwering tegen Elizabeth ontdekt waarbij Maria betrokken was. ▶

Ze kreeg de doodstraf (zie het artikel van Clodagh Murphy op p. 16). Maria's executie veroorzaakte een ijzige stilte tussen Jacobus en Elizabeth. Ruim een jaar schreven ze elkaar tegen hun gewoonte niet, maar de betrekkingen werden hersteld toen er in 1588 groot gevaar van buitenaf dreigde: Spanje stuurde de zwaarbewapende Armada over Het Kanaal. Koning Filips II wilde korte metten maken met Engelse kapers en tevens Elizabeths steun aan de protestantse rebellen in de Lage Landen afkappen. De onthoofding van Maria

Jacobus heeft Elizabeth nooit ontmoet, maar de schilder Paul Delaroche heeft hem toch bij haar sterfbed afgebeeld op dit werk uit 1828 getiteld 'De dood van Elizabeth, koningin van Engeland, in 1603' (Louvre, Parijs).

van Schotland, een gezalfde katholieke vorstin, was een uitstekend voorwendsel om deze vloot te sturen.

Elizabeth vreesde dat de Armada in Schotse wateren voor anker zou gaan en dat Schotse katholieken zich bij een aanval op Engeland zouden aansluiten. Jacobus verzekerde haar per brief van zijn trouw. Hij benadrukte dat hij net als Elizabeth een protestant was en dat de Spanjaarden ook hem en zijn legers op hun weg zouden vinden. Jacobus had zo zijn eigen redenen voor deze steunbetuiging: hij zette zich zo neer als de ideale troonopvolger. Of hij werkelijk zijn troepen ingezet zou hebben? Hij schreef Elizabeth in elk geval pas nadat de Spanjaarden de zeeslag al verloren hadden: veel galjoenen waren zwaar beschadigd door de wendbaardere

kleinere Engelse schepen en de rest kon door stormen en stromingen niets uitrichten.

Gecodeerde brieven

Na de episode met de Armada had de correspondentie tussen Jacobus en Elizabeth doorgaans een hartelijke toon, mede omdat hij wijselijk zweeg over zijn moeders lot. Wel vroeg hij meerdere keren of Elizabeth zijn plaats in de lijn van troonopvolging wilde bevestigen, maar dat weigerde ze. Jacobus smeedde daarom banden met Engelse hovelingen die voor hem konden lobbyen. Zij namen de gok dat hij de nieuwe koning zou worden, met wie het verstandig was goede relaties te onderhouden. De machtigste van hen was Robert Devereux, graaf van Essex, een lieveling van Elizabeth. Hij raakte echter uit de gratie na militaire verliezen en verbruide het helemaal met zijn poging tot een staatsgreep in 1601. Hij werd wegens hoogverraad veroordeeld en terechtgesteld. Was Jacobus hierbij betrokken geweest? We weten dat Essex pochte dat hij een geheime, machtige bondgenoot had en dat hij vlak voor zijn arrestatie thuis allerlei bewijsmateriaal verbrand

Jacobus heeft toen Elizabeth nog leefde weinig gezegd over de executie van zijn moeder. Wel vroeg hij haar rond de tijd van het proces om Maria's leven te sparen, naar eigen zeggen omdat een executie on-eervol voor hem zou zijn. Maar het gaat te ver om hieruit te concluderen dat hij niets voor Maria voelde, ook al zou dat wellicht te begrijpen zijn omdat hij haar sinds zijn babytijd niet had gezien. Jacobus liet zijn moeders stoffelijk overschot in 1612 overbrengen naar Westminster Abbey, de traditionele rustplaats van Engelse vorsten. De tekst op het marmeren monument bij haar graf noemt haar de ware kandidaat voor de troonsopvolging zolang ze leefde. Elizabeth kreeg ook een grafmonument van Jacobus. Het was aanzienlijk goedkoper dan dat voor zijn moeder.

Jacobus kreeg met zijn vrouw Anna van Denemarken zeven kinderen, van wie er al diverse geboren waren voordat hij Elizabeth opvolgde. De zorgen om de opvolging die haar regering kenmerkten, waren voorlopig van de baan, al overleden vier kinderen voor ze volwassen werden. Op bijgaande prent van Jacobus, Anna en hun nageslacht hebben degenen die gestorven waren toen het portret werd gemaakt, een schedel bij zich (mezzotint 1814, naar een 17de-eeuws voorbeeld, Rijksmuseum Amsterdam). Links staat Jacobus' zoon, de latere koning Karel I.

heeft, hoogstwaarschijnlijk brieven, misschien wel van zijn Schotse vriend Jacobus. Maar dit valt niet te bewijzen. Jacobus richtte zijn pijlen nu op Robert Cecil, Elizabeths belangrijkste staatsman. Na een aftastend gesprek via gezanten begonnen ze achter haar rug een gecodeerde briefwisseling, met '10' als code voor Cecil en '30' voor Jacobus. De brieven behandelden de opvolging maar dienden vooral als smeermiddel om het onderlinge vertrouwen op te bouwen.

Waarom deed Cecil dit? Vermoedelijk omdat hij een krachtige, protestantse opvolger de beste garantie vond voor het behoud van de rust in Engeland. Een katholieke vorst zou veel recente ontwikkelingen terugdraaien tegen de wil van een groot deel van de bevolking. Bovendien zal hij uit geweest zijn op een rimpelloze troonswisseling: de Rozenoorlogen (1455-1487) waren uitgebroken toen een vorst overleed zonder troonopvolger. Cecil wilde ook zijn eigen positie veiligstellen. Hij had veel macht als leidend raadsman in Elizabeths hoogste adviescollege de Privy Council en als haar 'Principal Secretary' bezat hij een sleutelpositie aangezien hij de leiding had over de correspondentie van de koningin. Om zijn invloed te behouden moest hij ook met de volgende koning goed overweg kunnen.

De pest gooit roet in het eten

Toen Elizabeth begin 1603 bedlegerig werd – wat haar scheelde is onbekend – bracht de Privy Council andere hoge edelen op de hoogte van het voornemen om Jacobus meteen bij haar overlijden als koning uit te roepen. De tekst van de proclamatie werd alvast naar Edinburgh gestuurd. Drie uur nadat Elizabeth in de vroege ochtend van 25 maart gestorven was, kwamen de Privy Council en leden van de adel bijeen in de raadsaal van Whitehall. De proclamatie werd voorgelezen en goed bevonden en om tien uur in de ochtend werd Jacobus bij de paleispoort uitgeroepen tot de nieuwe koning van England.

Zo'n twee weken later vertrok Jacobus met een grote stoet Schotse hovelingen naar Londen en nam onderweg ruim de tijd voor jachtpartijen. Op 3 mei kwam hij aan bij Cecils buitenverblijf. De kroning in Westminster Abbey was op 25 juli, de naamdag van de heilige Jacobus, maar een groot festijn werd het niet. De pest was uitgebroken, een vijfde deel van Londens inwoners stierf dat jaar. Om besmetting te voorkomen werden alle festiviteiten rondom de kroning geschrapt en kregen maar heel weinig mensen toegang tot de ceremonie. Het jaar erop werd dat goedge maakt: op 15 maart 1604 trok Jacobus met zijn gevolg in optocht het

versierde Londen binnen en vestigde zich in Westminster Palace. Hij zat op de troon tot zijn dood in 1625.

Jonas Hock is historicus en werkt aan een proefschrift over het secretariaat van Jacobus. Hij is verbonden aan het project FEATHERS, Universiteit Leiden.

This project has received funding from the European Research Council (ERC) under the European Union's Horizon 2020 research and innovation programme (grant agreement No 864635).

VERDER LEZEN

- ▶ **Susan Doran en Paulina Kewes (red.)**, *Doubtful and Dangerous. The Question of Succession in Late Elizabethan England*, 2016
- ▶ **Susan Doran en Glenn Richardson (red.)**, *Tudor England and its Neighbours*, 2005
- ▶ **Alan Stewart**, *The Cradle King. The Life of James VI & I, the First Monarch of a United Great Britain*, 2003